

upptäcker stilfrändskap eller utmönstrar attributioner, som uppgjorts på för svaga grunder. Framför allt måste man beundra den osvikliga känslan för konstnärlig kvalitet och hans förmåga att giva sin lärda framställning lätthet.

Bengt Cnattingius.

Nytt från olika discipliner.

Den svenska kyrkohistoriska forskningens vördnadsvärde nestor, f. professorn vid Lunds universitet, Hjalmar Holmquist, fortsätter trots emeritusståndet sin litterära verksamhet. En imponerande produktion i främsta hand inriktad på att klarlägga den svenska kyrkans historia är den synliga frukten av hans egna omfattande studier och av en aldrig vilande drift att förmedla till allmänhetens kännedom studieresultaten. Andra forskare, av vilka många med stolthet räkna sig som hans lärjungar, ha fört hans intentioner vidare och ut över andra områden. Tiden mognar nu alltmer för en sammanfattande framställning av den svenska kyrkans historia. Denna höst har Holmquist själv gjort huvudparten av detta vanskliga arbete. I dagarna föreligger del 2 av *Handbok i svensk kyrkohistoria* av Hjalmar Holmquist omfattande tiden från reformationen till romantiken (Diakonistyrelsens förlag, 323 sid., 9:50). Handboken är avsedd att kompletteras med en inledande del, som skall omfatta den medeltida kyrkans historia och en avslutande tredje del om det sista århundradets historia. I raska drag tecknar författaren den kyrkliga utvecklingen och under ständiga utblickar på de angränsande områdena av den andliga odlingen över huvud i vårt land. De stora huvuddragen klarläggas men utan ett schematiskt eller dött uppräknande av fakta. Den levande stilen, som Holmquist utvecklat till mästerskap, och som gjort hans författarskap vida populärt, firar också här triumfer. För den som vill förstå det svenska andelivet och gudstjänstlivet är denna handbok en guldgruva.

Recensenten har med en viss nyfikenhet efterfrågat författarens uppfattning i frågan om Nya testamentet av år 1526. I denna omstridda fråga refererade författaren 1923 i *Svenska kyrkans historia* (III: s. 120) sin åsikt sålunda: »De alltjämt fortgående undersökningarna synas bestämt ge vid handen, att Olavus verkställt översättningen». För närvarande formulerar han sin uppfattning sålunda (a. a. s. 13) »Det synes dock nästan visst att översättningen gjorts av Olavus Petri med några medarbetare under Laurentius Andreaes överinseende». Sådan är uppfattningen på det kyrkohistoriska hållet.

Frågan har nyss upptagits även från filologiskt håll. Professor

Natan Lindqvist, Uppsala, som ägnat trägna mödor åt utforskandet av språket i Nya testamentet har just i årets *Julhälsning till församlingarna i Årkestiftet* (Almqvist & Wicksell, Uppsala, 223 s. 2:—), i anledning av nästa års stora bibeljubiläum skrivit en ytterst intressant och läsvärd uppsats om »Gustav Vasas bibel och det svenska riksspråket». Han får därvid anledning att göra en jämförelse mellan språket i 1541 års helbibel och 1526 års Nya testamente, och att göra en sammanfattning av frågan om Nya testamentets tillblivelse. Han skriver: »Översättningen är sannolikt ett verk av ett flertal medarbetare, bland dem säkerligen bröderna Petri, under den gemensamme huvudredaktören, som angivit de språkliga riktlinjerna». Denne är Laurentius Andreea. Som synes äro forskarna ännu icke helt överens i detta problem.

För denna tidskrifts läsare torde det finnas all anledning att särskilt observera *Linköpings stifts julbok 1940*, Linköping, 203 s. 2:50). Den innehåller ett par ytterst intressanta uppsatser av mer än lokalt värde. Den ena av Dr. Bengt Cnattingius skildrar den restaurering, som under det gångna året utförts i Vårdsbergs kyrka, icke långt från Linköping. Denna kyrka hör till de fåtaliga rundkyrkorna i vårt land, men har under skilda tider sedan 1100-talet ombyggt. Beskrivningen på kyrkans historia och skildringen av restaureringsarbetet samt av de dråpliga målningarna från 1600-talets början är präktigt illustrerad med teckningar och fotografier och ger en god bild av nutida svensk kyrkorestaureringskonst. Den andra uppsatsen, av doktor Einar Erici bär den anspråkslösa titeln: Något om de äldre orgelverken i Linköpings stift med särskild hänsyn till stiftets eget orgelbyggeri. Här har författaren efter mycket omsorgsfulla studier på ort och ställe framlagt ett stycke orgelkrönika av ganska förebildlig art. Många intressanta nya notiser om de orgelbyggare inom östgötastiftet, som verkade under 1800-talet, alltså efter tillkomsten av Hülphers bok om orglarna, har författaren kunnat meddela, notiser, som ge en god bild av denna tidens märkliga orgelbyggeri: amatörerna Nils Ahlstrand och Sven Nordström, om vilkas verk författaren med all rätt kan säga att de stå icke mycket, om ens något efter de mera berömda huvudstadsmästarna. En utförligare skildring av detta ämne skall inflyta i nästa nummer av denna tidskrift.

Det har redan hunnit bli en hel litteratur omkring den nya psalmboken av år 1937. Dess förnämste tillskyndare, Gunnar Ekström i Falun, har uppstämt en väldig lovsång till dess ära; en smula mera dämpat talar dess skarpaste kritiker, Sam Gabrielson i sin broschyr »Nya psalmboken», Bengt Jonzon har i en annan liten häändig skrift påpekat psalmbokens värde som andaktsbok. En mera omfattande presentation har Arnold Werner givit av själva materialet i psalmboken, både det som saknas i den nya och vad som tillförts den. Med texten i psalmboken syss-

lar Gunnar Wikmark, i sin digra avhandling om bibelcitater i den svenska psalmboken, omnämnd i tidskriftens föregående nummer.

Ingen svensk forskare och skriftställare kan tala om den svenska psalmboken med större säkerhet än vår förnämsta hymnolog, Emil Liedgren, professor honoris causa. Sedan trettio år tillbaka har hans till omfånget ganska oansenliga skrift: *Den svenska psalmboken* varit den säkra introduktionen i psalmbekännsdom, som näppeligen någon präst i vårt land, som vigts till sin tjänst under de tre sista decennierna, saknar på sin bokhylla. Självfallet har den skriften nu tarvat en ny upplaga, det är den sjätte i ordningen och den skall förvisso hälsas av alla för kyrkans psalmskatt intresserade präster, kyrkomusiker och lekmän med stor tillfredsställelse. (Diakonistyrelsens förlag, 121 s. 2:50). Den mycket anspråkslösa underrubriken »Några synpunkter» i de äldre upplagorna, åtminstone fanns den i den andra upplagan, som i sönderläst skick befinner sig på anmälarens bokhylla, har nu med all rätt utbytts mot: »En historisk överblick». Skriften ger verkligen en överblick. När man åter läser om de första delarna av häftet, eller för första gången studerar de nytillkomna senare delarna om den nya psalmboken och dess tillkomst, kan man icke nog begrunda och beundra författarens överlägsna förmåga att ge en överblick av själva utvecklingen och att göra detta utan att detaljernas mångfald gör framställningen till en torr och tröttsam uppräkningslista. Han hinner med utblickar åt alla håll och kanter, han sätter in psalmerna i deras historiska, kyrkohistoriska och litteraturhistoriska sammanhang. Han belyser epokenas särart och deras talesmäns antecidentia på ett sätt som bevitnar hans levande intresse för alla grenar av mänskligt vetande och för all vetenskaplig forskning men också för den kristna församlingens liv. En alldeles särskild tjusning bereder läsningen av de nytillkomna kapitlen om psalmboksrevisionen 1868—1921 och psalmboksfrågan 1921—1937. Här talar ju icke blott vetenskapsmannen och forskaren, utan också kyrkomannen, och framställningen blir konkret såsom när den ger besked, som själv varit med och gjort historia. Här finnas många kyrkhistoriskt intressanta detaljer, som man gärna ser samlade och insatta i sitt rätta sammanhang. Där finnes en värdefull notis om författarens egen psalm: Fader, du vars hjärta gömmer, som berättar om den hemliga förhoppningen att få uppleva ett nytt Andens liv, vilken studentgeneration från våren 1902 närde. Man levde då i intrycken från Natan Söderbloms installationsföredrag, när det teologiska tänkandet fick en ny tjusning och en dristigare flykt. Där finnes en sida, som förvisso mången kommer att stanna inför med tacksamhet, därför att den klarlägger en dunkel punkt i psalmboksarbetet: det som skedde sommaren 1921 då kyrkomötespsalmboken av föregående år blev till ett psalmbokstillägg. Intressant och genom de träffsäkra omdömena ganska amusant är skildringen av de varandra snabbt avlösande revisionskommittéerna

under 1930-talet. De sammanfattande sista sidorna av skriften ägnar författaren åt några antydningar om nyförvärvet i vår kyrkliga diktning, som böra bli mycket värdefulla för den som i ungdomskretsar eller studiecirklar vill orientera nutida ungdom och bildningstörstande allmänhet i de nya tankarna i vår nya psalmbok.

På sida 106 har författaren en skildring av den oro, som efter tilläggslinjens seger 1921 småningom grep dem som hade ledningen av det kyrkliga arbetet, att psalmboken av år 1819 skulle bli utträngd av det lilla oansenliga bandet »Nya psalmer». Av vissa tecken att döma torde denna oro ha smittat hela kyrkomötet 1936 och varit en avgörande anledning till den märkeliga enighet, som präglade dess beslut i psalmboksfrågan. Man ville genom ett raskt beslut rädda Wallin. Nu måste man fråga: Har detta skett och kommer det att ske? En konfirmandlärare av år 1940 börjar fråga sig om verkligen vägen till att rädda Wallin var att spränga in det nya i psalmboken. Han kan på en fråga till ungdomen om vilka julpsalmerna äro, få till svar: Det är en ros utsprungen, O du saliga och Stilla natt. Efterfrågar man Wallins psalm 55, så känna de unga av densamma möjligen första versen. Har man räddat Wallin? Frågan är för tidigt väckt, men svaret får nog numera ges i skolan, kanske främst i söndagsskolan.

Det nya kyrkoåret har celebrerats med några nya homilitiska alster. Ett arbete av för våra svenska förhållanden helt ny art är *Gunnar Rosendals: Nådens år* (Förlaget Pro Ecclesia, 350 s. 4:75). Han betecknar den själv som en kyrkokalender och det är uppenbarligen hans avsikt att i densamma inarbeta och genomarbeta kyrkoårstidernas olika tankar och stämningar. Författarens förebild är framför allt Pius Parsch, ledaren för det folkliturgiska arbetet i Österrike. Dennes liturgihistoriskt intressanta arbete: *Das Jahr des Heiles* har givit författaren många idéer både ifråga om uppställning och vid utnyttjandet av det givna liturgiska materialet. Den uppgift författaren föresatt sig är mycket betydelsefull och utomordentligt vansklig. Det kan icke råda någon tvekan om att författaren också i många stycken äger förutsättningar för att fylla denna uppgift. Han har en rikt flödande ådra, han målar väl och han har en stor beläsenhet, som låter honom samla i ladorna från skilda väderstreck och länder. Allt detta har kommit honom väl till pass. Han har också åstadkommit en högst läsvärd bok, som skänker mycken kunskap och mycken uppbyggelse och ändå skulle man önskat att hans bok, liksom Parschs hade fått växa fram småningom under längre tidrymd, att han genom uppsatser och små skisser hade fått bearbeta det mångskiftande stoffet på ett mera ingående sätt, än han nu kunnat göra. För att belysa kyrkoårets rikedom på tankar inför författaren och utlägger dels evangeliebokens texter för söndagar och helgdagar, dels tideböns-texter, läsningar ur andra bibelböcker och psalmversar ur psalmboken. Därjämte meddelar han ur allmänkyrklig tradition om

gamla sedvänjor och bruk. Med detta material är ju genom predikotjänsten en präst delvis väl förtrogen, delvis mindre väl förtrogen. Det är tydligt att så också är förhållandet med författaren. Man kan knappast påstå att det genom tidegården nyinförda materialet är så genomarbetat, som man skulle ha önskat, då tidebönerna nu sättas in i sitt kyrkoårssammanhang. Det måste nog betydligt mera arbete och studier och möda till innan sådana texter som adventssöndagens föreslagna introitus eller O-antifonerna i veckan före jul bli tillgängliga även för tränat kyrkofolk. Det är tacknämligt att Rosendal tagit upp uppgiften och han är all heder värd för det sätt varpå han nu sökt lösa frågan, men man vill gärna önska att han finner så mycken tid i sitt arbete att han kan fortsätta med att fördjupa sig i den påtagna uppgiften och att han skall bli i tillfälle att omarbета och genomarbета det stora, sköna men vanskliga materialet. Den formella begåvning, som hör till Rosendals styrka, borde också göra honom skickad att ge vårt kyrkofolk en inledning i kyrkoåret som kunde vara tillfredsställande både ur liturgisk, homiletisk och själavårdande synpunkt.

Man kan förvisso om Rosendal säga att han har en inneboende glädje av att skriva. En annan flitig samlare inom den homiletiska genren är hans ämbetsbroder inom stiftet, teol. lic. Alex. Westin, som med en otrolig flit sammanför ur kristenhetens väldiga homiletiska skattkammare goda ord, bilder och liknelser till prästernas och kanske framför allt till lärarfolkets nytta och glädje. Just nu i kyrkoårets begynnelse har han sänt ut (på Diakonistyrelsens förlag) en ny samling av *Kyrkoårets texter* i bilder, liknelser kärnord (256 s. 5:—). Denna samling omfattar första årgångens högmässotexter och anpassar sig alltså väl till den innevarande predikoårgången. Arbetet behöver knappast här utförligare recenseras. Denna samling liknar de föregående och den låter tänkare och talare från allehanda tider och tungomål passera revy understundom i en nästan tröttsamt brokig blandning.

Till den andliga beredskapen må man väl kunna räkna *En tröstebok i ofärdstid*, som Tord Ström utgivit (på Diakonistyrelsens förlag 62 s. 75 öre). Man blir nästan chockerad då man läser förordets inledning: »När vi mötas i skyddsrummen». Bönboken som skall distribueras i de mörka skyddsrummen, där de kvalfulla timmarna under bombanfallen skola fördrivas, ligger alltså redan färdig. Den innehåller texter ur bibeln, psalmer och böner, väl valda och sammanställda att brukas »när vi i högsta nöden stå».

En aktuell bok i ett aktuellt ämne är *Joh. Lindblom: Boken om Job och hans lidande* (C.W.K. Gleerup, 372 s. 8:75). En bok om detta svåra problem, som i alla tider varit en stötesten för tanke och hjärta, har här givits vår kyrka av en boksynt man som därjämte skriver en lätt tillgänglig och vacker svenska. Författaren ser sitt ämne ej blott ur exegetisk eller teologisk synpunkt,

utan vet att sätta in det även i litteraturhistoriskt sammanhang. Man ville gärna önska att denna bok skulle nå långt ut utöver deras kretsar som ex officio syssla med bibeln och dess böcker.

Till sist må i denna löst komponerade recensionsöverblick uppmärksamheten fästas på ett nyligen utkommet vackert bildverk: *Le visage du Christ* (Bibliotheque Francaise des Arts, Paris, 128 s.) med text av Pierre Mornand. Här ges en samling utsökta bilder av Kristus allt ifrån en dopframställning i mosaik från 400-talet i Ravenna till Paul Gauguin och J. B. Corots doptavla i St. Nikolaus kyrkan i Paris. Ett mycket belysande studiematerial är här hopsamlat från den kristna konstens skilda epoker och stilarikningar. Reproduktionerna äro väl utförda.

Arthur Adell.

Hög- och Bjuråkershandskrifterna.

Tack vare anslag från Humanistiska fonden komma de båda musikhandskrifter, som förvaras i Högs och Bjuråkers kyrkor inom ärkestiftet att utgivas nästa år. Själva reproduktionen omhänderhaves av Malmö grafiska anstalt, hovintendent John Kroon, Utgivare är kyrkoherde A. Adell, Söderköping, vilken skrivit inledningen till utgåvan.

Handskrifterna, som omfatta tillsammans 200 sidor i liggande folio, hava intresse såväl ur historisk som praktisk synpunkt. Båda härröra från den utomordentligt betydelsefulla period omkring år 1540, då den evangeliska gudstjänsten definitivt nyordnades under Laurentius Petris ledning. De innehålla främst olika serier av musik till mässans fasta delar. Den av utgivaren skrivna inledningen visar handskrifterna återspegla den praxis, som vid denna tidpunkt utvecklat sig

vid Uppsala domkyrka under mästern Lars ledning. Den tradition, som då grundades, byggde på medeltida praxis, och blev bestämmande för hela den svenska kyrkan, då den upptogs både i 1697 års koralbok och i musiken till svenska mässan 1897.

Den revision av missalet, som blir den närmaste uppgiften efter revisionen av handboken, måste därför i hög grad taga hänsyn till reformationstraditionen, sådan den avspeglar sig i de väl bevarade handskrifterna från Hög och Bjuråker. Handskrifterna äro därför av stort aktuellt intresse, och borde finnas i kyrkornas bibliotek.

Subskriptionsanmälan insändes till utgivaren, kyrkoherde A. Adell, Söderköping, eller till C. W. K. Gleerups förlag, Lund, senast den 15 januari 1941. Subskriptionspriset är 20 kronor, bokhandelspriset 25 kr.